

*Слива Ю.М., аспірант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

**СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ
ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
УКРАЇНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Порядок прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які тимчасово обмежують права громадян, отримав також регламентацію в нормативно-правових актах підзаконного характеру, наприклад, Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації» від 26 вересня 2007 р. № 1669 (прийнятій на виконання Указу Президента України «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів» від 7 листопада 2005 р. № 1556) [1]. Порядок отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації визначає процедуру отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини (негласне проникнення до житла чи іншого володіння особи, застосування технічних засобів добування інформації, зняття її з каналів зв'язку, установлення контролю за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією особи), а також використання інформації, добутої під час здійснення заходів.

Порядок застосування такої інформації, якщо інше не передбачено законом, не регулює питання здійснення правосуддя. Отримання дозволу й використання інформації здійснюються відповідно до вимог режиму секретності.

Заходи, які тимчасово обмежують права людини, можуть здійснювати лише ті підрозділи, яким законом надано право на провадження оперативно-розшукової діяльності. Для отримання дозволу керівник оперативного підрозділу, у провадженні якого перебуває оперативно-розшукова чи контррозвідувальна справа, або його заступник вносять на розгляд суду подання про отримання дозволу, погоджене у визначених законом випадках прокурором.

Порядок прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які тимчасово обмежують права громадян, отримав регламентацію, крім Конституції й законів України, в актах судової влади.

Фактично на сьогодні судовий контроль здійснюється в порядку, визначеному одним актом, а саме Постановою Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» (поточна редакція — Прийняття від 04.06.2010) [2].

Даний нормативно-правовий акт прийнятий з метою забезпечення додержання конституційних прав і свобод людини та громадянина, правильного й однакового застосування судами законодавства, яке регулює порядок надання дозволу на проникнення до житла чи до іншого володіння особи, зняття інформації з каналів зв'язку, контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією, застосування інших технічних засобів одержання інформації, пов'язане з обмеженням конституційних прав громадян, Пленум Верховного Суду України прийняв Постанову №2 від 28 березня 2008 року.

Отже, порядок надання судового дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують права громадян, окрім Конституції та законів України отримав також регламентацію в нормативно-правових актах підзаконного

характеру й документах судової влади, які стосуються переважно організаційних аспектів судового контролю.

У цій постанові зазначається, що Конституцією та законами України передбачено можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина, проголошених ст. ст. 30, 31, 32 Конституції України (недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; заборона втручання в особисте та сімейне життя), під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання й досудового слідства. Підстави та порядок здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням цих конституційних прав і свобод людини й громадянина, визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про контррозвідальну діяльність», Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Згідно з п. п. 7, 9 ч. 1, ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність», ст. 15 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» за вмотивованим рішенням суду можуть застосовуватися такі обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина, передбачених ст. ст. 30, 31, 32 Конституції України:

- негласне проникнення до житла чи до іншого володіння особи;
- зняття інформації з каналів зв'язку;
- контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією;
- застосування інших технічних засобів одержання інформації.

Обмеження вказаних конституційних прав і свобод людини й громадянина під час проведення оперативно-розшукової

діяльності, дізнання та судового слідства допускається лише за вмотивованим рішенням суду (крім невідкладних випадків, передбачених ч. 3 ст. 30 Конституції України, пов'язаних із врятуванням життя людей і майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, коли можливий інший, ніж встановлено законом, порядок проникнення до житла або до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку; такі заходи носять винятковий і тимчасовий характер). До порушення кримінальної справи вони застосовуються з метою запобігання тяжкого чи особливо тяжкого злочину, якщо іншим способом отримати інформацію неможливо. Надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів після порушення кримінальної справи не залежить від тяжкості злочину [3, с.249].

Розглянуті правові акти дозволяють стверджувати, що нормативна основа судового контролю в сфері оперативно-розшукової діяльності містить два рівні - законодавчий і підзаконний. Для законодавчого рівня регулювання характерно, що він включає норми, що тільки в загальному вигляді визначають призначення та вихідні засади здійснення судового контролю за законністю та обґрунтованістю оперативно-розшукових заходів, що обмежують конституційні права громадян. Другий рівень регулювання, в свою чергу, охоплює найрізноманітніші нормативні акти та «квазіджерела» права, акти виконавчої і судової влади, а також відомчі та міжвідомчі акти таємного характеру. На даному рівні концентрується в даний час основна маса вимог, що відносяться до організаційних та процедурних аспектів судового контролю.

Порядок застосування такої інформації, якщо інше не передбачено законом, не регулює питання здійснення правосуддя. Отримання дозволу й використання інформації здійснюються відповідно до вимог режиму секретності.

Заходи, які тимчасово обмежують права людини, можуть здійснювати лише ті підрозділи, яким законом надано право на провадження оперативно-розшукової діяльності. Для отримання дозволу керівник оперативного підрозділу, у провадженні якого перебуває оперативно-розшукова чи контррозвідувальна справа,

або його заступник вносять на розгляд суду подання про отримання дозволу, погоджене у визначених законом випадках прокурором.

Проведення оперативно-розшукових часто пов'язується з ризиком завдання шкоди особам, щодо яких вони здійснюються. Інколи виникають ситуації, коли є достатні підстави й дотримано всіх умов для проведення оперативно-розшукових заходів, проте після її виконання з'ясовується, що винність особи у вчиненні злочину не доведено; у порушенні кримінальної справи відмовлено або кримінальну справу припинено у зв'язку з відсутністю події злочину, за відсутності в діянні складу злочину та на інших підставах, передбачених ст. 6 Кримінального процесуального кодексу України. У такому випадку особа може стверджувати, що порушено її конституційні права, і вимагати відшкодування збитків, якщо вважає, що таких було їй завдано [4, с. 222].

Важливою гарантією законності й дотримання прав людини під час здійснення оперативно-розшукової діяльності є те, що підрозділи, які використовують автоматизовані інформаційні системи в оперативно-розшуковій діяльності, повинні забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів розслідування, прокуратури, суду. У місцях зберігання інформації повинні гарантуватися її достовірність і надійність охорони.

Отже, на нашу думку, існує об'єктивна потреба в подальшому теоретичному опрацюванні, вдосконаленні та детальному законодавчому регулюванні контрольних повноважень суду, які б мали забезпечувати недопущення свавільного та безконтрольного проникнення до сфери приватного життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів : Указ Президента України від 7 листопада 2005 р. № 1556/2005 (у редакції від 16 січня 2006 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556/2005>.

2. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження

окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/Лз/зіЛЛ/0002700-08.ї>

3. Шапірко П.М. Права людини в оперативно-розшуковій діяльності: теоретичні проблеми /П.М. Шапірко // Юридичний науковий електронний журнал. №2. - 2015. - с. 248-251.

4. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2-х т. / С. С. Алексеев. - М. : Юр. лит., 1982. - Т. 2 - 360 с.